

РЕЦЕНЗІЇ

DOI DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/37>

Мазур О. В.

Херсонський національний технічний університет

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЕТНОГЕНЕЗ УКРАЇНЦІВ У ДІАЛОЗІ ЦИВІЛІЗАЦІЙ. РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ШМІГЕРА ТАРАСА ВОЛОДИМИРОВИЧА «ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ – ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ: ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА СУЧАСНИМИ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВАМИ»

“Сучасний український словник сягає яких завгодно часових глибин: це наукове положення є бездоганно коректним,” – стверджує Костянтин Тищенко у книзі “Мовні контакти: свідки формування українців”. Подібно до того, як слова є давніми й об’єктивними свідками історії мови, літературні тексти є свідками формування етносу у всьому розмаїтті його складових: культури, самосвідомості, вчень та вірувань.

Матеріал, який покладено у підвалини монографії Тараса Шмігера “Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами” – “Слово про закон і благодать” Іларіона Київського, “Слово певного калугера про користь читання книг”, “Повчання батька синові” з “Ізборника” 1076 р., “Рік 6463” (Повість про хрещення княгині Ольги) з “Повісті врем’яних літ”, “Сказання, страждання й похвала святым мученикам Борису й Глібу”, “Слово 32: Про Марка-гробокоча, що мертвими повелівав” із “Києво-Печерського патерика”, “Тренос” Мелетія Смотрицького, “Православне сповідання віри” св. Петра Могили, “Розмова п’яти подорожніх про щастя” Григорія Сковороди, “Іржавець” Тараса Шевченка, який “перегукується з українською народною історичною піснею початку XVIII ст. “Ой, полети, галко...”” – то своєрідний літопис етногенезу українців, поданий крізь перекладознавчу призму.

Слід зауважити, що дослідник спирається на два наріжні принципи, які дозволяють, з одного

боку, повно охопити наявний матеріал, відділивши його від плевелів пізніших стилізацій, а з іншого – не менш повно розглянути його з позицій сучасної науки. Йдеться, по-перше, про принцип різножанровості літературних пам’яток, до яких долучено не тільки власне твори красного письменства, а й історіографічні й юридичні тексти, “беручи до уваги синкретичність давнього мистецтва й традицію”, по-друге – про мовнокультурний симбіоз, “мовокультуру” як об’єкт перекладознавчого дослідження.

Вражає розмаїття самих методів перекладознавчого дослідження “як розгалуженої системи методів філологічного аналізу текстів”, що ними послуговується автор для випрацювання “епістемічних принципів для розуміння можливостей та особливостей (сфери) застосування”, від методу історичної реконструкції, обумовленого обраним матеріалом, до постколоніального аналізу, який розкриває властивості міжцивілізаційного діалогу через посередництво давньої української літератури, долучення до традиційної перекладознавчої методології новітніх філологічних й культурологічних теорій релевантності, соціокультурного аналізу емоцій.

Особливої уваги заслуговують вперше досліджені автором т. з. “донаукове перекладознавство” – порівняльно-критичні студії перекладів українськими мислителями починаючи з X сторіччя, що стверджує тисячолітню тяглість не тільки перекладної, а й перекладознавчої традиції на українських теренах, а також розроблені схеми перекладознавчого аналізу для оцінки відтворення поетики кондаків, полемічного красномовства та історичної свідомості в перекладі.

¹ Шмігер Т. Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами : монографія / Тарас Шмігер. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 510 с.

Засадничий аналіз історико-культурного інтерпретаційного потенціалу вищезгаданих пам'яток від рівня лексеми до рівня тексту як цілості (Розділи 2–4) уможлиблює низку вірогідних висновків щодо втілення різних методик перекладознавчого аналізу давніх літературних пам'яток. Так, Т. Шмігер відводить когнітивним методам роль збереження суті повідомлення шляхом реконструкції “семантичного пласту буття людини й нації (або їхнього сприйняття), який ховається за лексикою у певний період розвитку мови”, радить під час аналізу перекладу зосереджуватися в оригіналі на комунікативній вартості формальних ознак (стилістичних засобів), на системі інформативності оригіналу, радше ніж зважати потреби й можливості реципієнта, адже “у динаміці рецепції твору його адаптувати легше під конкретну ціль, якщо існує його «академічний» переклад із випрацьованою системою пояснень усіх мовних, текстотвірних і культурних особливостей оригіналу”, стверджує, що аксіологічний аналіз тексту допомагає з'ясувати вкоріненість тексту в джерельній культурі, а також можливість його пересотворення як феномену інонаціонального світогляду.

Зазначмо також, що структура роботи полегшує науковий перекладознавчий пошук через наявність іменного та тематичного покажчиків. Окрім того, монографія побудована в такий спосіб, що робить її цілісною історико-культурною перекладознавчою розвідкою. Так, ціль роботи сформульовано у передньому слові – статті проф. Роксоляни Зорівчак, яка має назву «Заради примноження національної свідомості».

У першому розділі роботи «Історіографія та методологія» п. Т. Шмігер робить екскурс до історії перекладознавчого аналізу в Україні, обґрунтовує принципи оцінки перекладів, каталогізує наявні переклади давньої української літератури

сучасною українською та англійською мовами, розглядає особливості внутрішньомовного та релігійного перекладу.

Другий розділ присвячено когнітивним підходам до оцінювання перекладів творів «Слово про закон і благодать», «Слово певного калугера про користь читання книг» та «Повчання батька синові» з «Ізборника» 1076 р.

У третьому розділі «Комунікативні аспекти аналізу перекладів» автор розглядає питання перекладу літописної оповіді, відтворення кондакарної поезики життійної літератури, принципу теорії релевантності, відтворення риторичних категорій тексту в полемічній літературі.

Четвертий розділ дає приклад оцінки перекладів крізь призму культури й аксіології. У ньому наводяться приклади аксіологічного моделювання та застосування в перекладознавчому аналізі культурної матриці, перекладознавчого аналізу у світлі постколоніальної теорії перекладу, етнографічного підходу до текстологічного аналізу перекладу.

Окрім беззаперечної наукової ваги, праця львівського дослідника популяризує українську культуру в світі, стверджує її окремішність та невід'ємність від культури світової. Знаменно, що саме зараз, коли світ наново відкрив для себе Україну сучасну, виходить ґрунтовна праця, яка осмислює рецепцію давньої української культури світовою, вписує до неї цілий пласт українського літературного слова та перекладу. Монографія Тараса Шмігера “Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами” – то цеглина до осягнення національної ідентичності українців з чистого джерела давньої української літератури, яка, втілена в сучасному українському та англійському слові, потужно несе свої води до океану світової культури.